

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

Komentovaný překlad vybrané části románu *Lód* Jacka Dukaje

An Annotated Translation of a Selected Part of the Novel “Lód”

by Jacek Dukaj

Przekład i komentarz fragmentu powieści „*Lód*” Jacka Dukaja

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VYPRACOVAL: Dominik Folwarczny

VEDOUCÍ PRÁCE: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

OLOMOUC 2021

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní informační zdroje, které jsem použil. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Olomouci 8.12.2021

podpis

Děkuji Mgr. Janu Jenišтови, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytl.

Obsah

1. Úvod	5
2. Analytická část	6
2.1. Transkripce antroponym	8
2.2. Exonyma	10
2.3. Transkripce s důrazem na polský původ	11
2.4. Transkripce – rusismy	12
2.5. Frazeologismy	13
2.6. Archaismy	14
2.7. Cizí slova	15
2.8. Šifra	16
3. Překladová část	19
4. Závěr	39
5. Strzeszczenie	40
6. Bibliografie	41
7. Elektronické zdroje	42
8. Anotace	43

1. Úvod

Tato bakalářská práce je zaměřena na komentovaný překlad knižního románu *Lód*, jehož autorem je polský spisovatel Jacek Dukaj. Hlavním cílem však není pouze přesný překlad, ale i detailní analýza vybrané části překladu v souvislosti s antroponymy, exonymy, případně frazeologismy.

Celá kniha je psána velmi zajímavým stylem, v textu nalezneme spoustu cizích slov, archaismů, rusismů, nebo idiomů. V první kapitole této bakalářské práce se věnuji především analýze, která je složena mimo jiné z transkripce antroponym, či z exonym, s čímž jde ruku v ruce počešťování. Věnuji se zde rovněž frazeologismům, kterým je zapotřebí najít vhodný český ekvivalent. Prostor rovněž dostávají cizí slova a jejich analýza. Zajímavostí je poté šifra, která se v románu nachází. V souvislosti s tímto bodem se dostáváme k méně častému úkolu překladatele, kterým je dešifrování. Následující kapitola je již samotný překlad.

Tato práce si klade za cíl podrobnou analýzu překladu druhé kapitoly románu *Lód*, konkrétně od strany 55 až 72. Nedílnou součástí je poté třetí kapitola, která obsahuje kompletní překlad. Díky konzultacím s rodilými mluvčími může sloužit jako návod pro překlad literárních textů. Kniha prozatím nevyšla v českém jazyce.

V průběhu překládání bylo zapotřebí častokrát využít jazykových příruček. Určité pasáže textu jsem musel konzultovat s rodilými mluvčími, kteří mi přiblížili význam daného polského výrazu, případně celé pasáže. Podobné to je i v případě rusismů, zde bylo zapotřebí zjistit správnou výslovnost, na základě které jsem poté mohl za pomoci fonetické transkripce převést výrazy do češtiny. Román se řadí do žánru alternativní historie, což znamená, že se zde vyskytují výrazy, které si Jacek Dukaj vymyslel sám. Bylo tedy zapotřebí přenést i takovéto výrazy do cílového jazyka.

2. Analytická část

Děj románu se odehrává v první polovině dvacátého století na dálném východě Ruského impéria. Román spadá svou povahou do tzv. alternativní historie, to znamená, že jsou ignorována určitá zásadní historická fakta, v první řadě to, že první světová válka v románu vůbec neproběhla. Dále fabuluje stylem sci-fi důsledky dopadu Tunguzského meteoritu (30. 6. 1908), což mělo za následek extrémní pokles teploty. V knížce se tak objevuje nový materiál *zimnazo*, který vznikl z železa pod vlivem ledu. Jedná se o materiál, který disponuje mimořádnými fyzikálními vlastnostmi. Vzhledem k této situaci vzniká nové odvětví průmyslu, což zahrnuje rovněž těžbu. Vznikají tak obrovská průmyslová impéria, se kterými jde ruku v ruce obrovské bohatství.

Z alternativní historie románu vyplývá, že bylo Polsko i ve dvacátých letech dvacátého století nadále okupováno ze dvou třetin carským Ruskem. U moci byl stále car, a ne vláda bolševiků – což znamená, že nikdy neproběhla bolševická revoluce. Z tohoto důvodu používá autor jazyk hemžící se rusismy, rovněž klade důraz na větnou intonaci odpovídající ruské dikci, aby zachoval atmosféru doby. Protagonistou románu je polský matematik, který je vtažen různými intrikami soupeřících politických stran do dramatických událostí.

„Dukaj wyprowadził język powieści i jej poetykę z literatury XIX wieku oraz początków XX, odsłaniając szerokie pole intertekstualnych odniesień.“¹ Dle autorky Natalie Lemann, která ve své práci srovnává díla Teodora Parnického *Muza Dalekich podróży* a *Lód* Jacka Dukaje, je jazyk románu odvozen z literatury 19 a začátku 20 století. Nachází se v něm nejen spousta rusismů, vzhledem k vazbě na Rusko (*prawadnik*), ale zároveň i mnoho intertextových odkazů, či archaismů (*pani inżynierowa*).

Celá knížka je vyprávěna skutečně zajímavým způsobem. Vypravěč, který nám celý děj zprostředkovává, tzv. intradiegetický vypravěč, zde nepoužívá klasickou ich-formu, jak jsme z většiny knih zvyklí. Ich-forma je v originálu použita pouze jednou, a to v první větě románu:

„14 lipca 1924 roku, gdy przyszedli po mnie czynownicy Ministerjum Zimy, wieczorem tego dnia, w wigilję, syberjady, dopiero wtedy zacząłem podejrzewać, że nie

¹ LEMANN, Natalia. PODobni – NiePODobni. Muza dalekich podróży Teodora Parnickiego i *Lód* Jacka Dukaja jako przykład dwóch sposobów alternatywizacji historii. *Porównania*, 2012, s. 179.

istnieje.“² Jak z překladu této části vyplývá, protagonista tuší, že pravděpodobně neexistuje. V knížce se tak objevují trpné konstrukce jako *się zamknęło się, się musiało się, mówilo się*. Ve chvílích, kdy se v textu tyto trpné konstrukce objevují, mluví vypravěč o sobě. Vzhledem k tomuto způsobu vyprávění není originální text snadno čitelný ani polskému čtenáři, o čemž jsem se přesvědčil sám v průběhu konzultací s rodilými mluvčími. Ich-formu, pro kterou jsem se v překladu rozhodl, jsem zvolil zcela záměrně, aby byl text čitelnější a srozumitelnější. Nezvyklý styl, který Jacek Dukaj v románu použil, zmiňuje rovněž autorka Natalia Lemann; „Powieść Dukaja jest niezwykle plastyczna i sensualna, rozgrywa się tyleż na planie fabularnym, co językowym.“³

V textu se vyjma rusismů nachází i velké množství ruských výrazů psaných latinkou, které jsou v knížce umístěny záměrně, aby zdůraznily toto období. Tyto výrazy, českému čtenáři v drtivé většině srozumitelné, jsem cíleně nepřekládal, v textu jsou zvýrazněny kurzívou, což však již neodpovídá originálu. Jacek Dukaj se pro takovéto zvýraznění výrazů či frází nerozhodl, já však ano, vzhledem k vlastním zkušenostem s českými literárními texty. Kurzíva však není použita pouze v případě rusismů. V celé knížce se nachází spousta cizojazyčných slov, které pro změnu podtrhují původ určitých postav, z tohoto důvodu rovněž nejsou přeloženy. Zároveň bylo zapotřebí řešit problémy frazeologismů neboli idiomů, které se v této knize vyskytují. Doslovným překladem takovýchto částí bych českému čtenáři příliš nenapověděl, z tohoto důvodu bylo nutné najít vhodné české ekvivalenty. Kupříkladu polský frazeologismus *strzelić do łba* by jen stěží v doslovném překladu českému čtenáři napověděl – *střelit do hlavy* (doslovně). Ba naopak, zcela by změnil význam toho, co Jacek Dukaj zamýšlel. Podobné množství úsilí bylo zapotřebí věnovat archaismům, kterých se v knize nachází nespočet. Archaismy typu *schlafrock* nelze překládat do češtiny soudobými výrazy, v tomto případě tedy jako *župan*.

² DUKAJ, Jacek. *Lód*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007, s. 7.

³ LEMANN, Natalia. Op. cit., s. 179.

2.1. Transkripce antroponym

V románu Jacka Dukaje je skutečně zapotřebí věnovat mnoho času transkripci. Zde se jedná především o antroponyma v souvislosti s postavami, které mají ruský původ. Je nutné docílit toho, aby byl český čtenář schopen správně přečíst jméno dané postavy vzhledem k fonetické stránce. V tomto ohledu překlada tedy kladu důraz na fonetickou transkripci.

Ze všeho nejdřív musíme zohlednit, zdali se jedná o ruská či polská jména, proto v tomto případě volíme nejprve návrat do ruštiny, a teprve z ní překládáme do češtiny. Důvod je zřejmý, Jacek Dukaj rovněž přizpůsobil ruská jména svému mateřskému jazyku = ve jménech tedy figurují písmena typická pro polštinu (ł, w, či koncovka s měkkým i po písmenu k).

Polština => ruština => čeština

V části románu, které jsem věnoval svou pozornost, vystupují postavy:

a) Kapitan Priwieżeński = kapitán **Privěžeňskij**

Zde je zapotřebí zohlednit hned několik faktorů. Vzhledem k tomu, že polská gramatika nezná jednoduché písmeno V, je zapotřebí přistoupit k vícero alternacím.

v : w

ie : ě

ń : ň

Dostáváme se tak k téměř finálnímu překladu = Privěžeňski. Zde je však třeba rozhodnout o koncovce. Dle příručky Ústavu pro jazyk český⁴ můžeme skloňovat podle jména Dostojevskij.

⁴ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 7. 12. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=dostojevskij>>.

	Jednotné číslo
1. pád	Dostojevskij
2. pád	Dostojevského
3. pád	Dostojevskému
4. pád	Dostojevského
5. pád	Dostojevskij
6. pád	Dostojevském
7. pád	Dostojevským

	Jednotné číslo
1. pád	Privěžeňskij
2. pád	Privěžeňského
3. pád	Privěžeňskému
4. pád	Privěžeňského
5. pád	Privěžeňskij
6. pád	Privěžeňském
7. pád	Privěžeňským

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto; *Kapitán Privěžeňskij se bodře rozchechtal.*

V 1. a 5. pádě můžeme rovněž přistoupit k užití koncovky **-ský**.

b) Paweł Władimirowicz Fogiel = Pavel Vladimirovič Fogěl

Zde jde opět o fonetickou transkripci.

Władimirowicz

Fogiel

ł : l

w : v

ie : ě

cz : č

Dostáváme se tak k finálnímu překladu Pavel Fladimirovič Fogěl.

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto; *Než jsem to stihl vysvětlit, a než jsem stihl alespoň zvednout hlavu od kostnaté dlaně manželky pana inženýra – přistoupili policisté, zdvořile se představili jako příslušníci zvláštního Atděľňja pa achranienu abčestvėnnoj biezapasnosti i poriadka, ten šedivý pán se dokonce představil: Pavel Vladimirovič Fogěl – a požádali o cestovní doklady.*

2.2. Exonyma

Při překladu toponym je opět zapotřebí co nejvíce přiblížit českému čtenáři správnou výslovnost, častokrát tak probíhá transkripce stejným způsobem. Pakliže zachováme stejný směr překladu (polština => ruština => čeština), je navíc zapotřebí v ruské gramatice zohledňovat přízvučné slabiky. Slabiky, které se nacházejí přímo za přízvučnou slabikou, čteme vždy krátce (o = a).

Zároveň však můžeme narazit na toponyma, které již své české ekvivalenty mají. Jedná se o zažitá názvy měst, které tedy není potřeba podrobit transkripci. Na toto téma naráží rovněž Marie Grigová, která vychází ze *Slovníku toponymické terminologie pro standardizaci geografických jmen*; „Podle definice OSN je exonymum „vlastní jméno užívané v určitém jazyce pro geografický objekt ležící mimo území, na němž má tento jazyk oficiální status, a lišící se svou formou od jména užívaného v oficiálním jazyce nebo jazycích tohoto území.“⁵ Ve vybrané části překladu se shledáme s těmito:

a) Błagowieszczeńsk = Благовещенск = **Blahověščensk**

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto; *Nejkratší cesta do Vladivostoku nevede přes Blahověščensk a Chabarovsk, ale přes Mandžusko, přes Zabajkalsko, Charbin a Ussurijsk.*

b) Krieszczatik = Хрещатик = **Kreščatik**

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto; „*Pan doktor byl na Rudou sobotu v Kyjevě na Kreščatiku,“ informovala svým teatrálním šeptem Gertruda Blutfeldová.*

Správným překladem je v tomto případě i **Chreščatyk**.

c) *Marienbad* = **Marienbad**

Zde se dostáváme do velmi zajímavé situace. Autor v knize použil německý název tohoto českého města, a to hned ze dvou důvodů. V první řadě tímto klade důraz na německý původ postavy, která o Mariánských Lázních hovoří; „*Loni v Marienbadu jsem podle tvaru úst takto poznala hraběnku von Meran, a jak mě prosila, abych neprozradila její utajení, říkám vám.*“ Jak je z tohoto úryvku patrné, jedná se zde o aluzi, tedy narážku na

⁵ GRIGOVÁ, Marie, K problematice převodu toponym mezi češtinou a polštinou – exonyma a endonyma, Ostrava, 2021, s. 176.

stejnojmenný film – *Loni v Marienbadu* (1961). Z tohoto důvodu je zapotřebí toto toponymum nepřekládat, abychom zachovali oba autorovy záměry.

2.3. Transkripce s důrazem na polský původ

V textu se rovněž vyskytuje mnoho příjmení, která jsou typicky polská. U většiny z nich je zapotřebí přistoupit ke změně koncovky, aby bylo příjmení pro českého čtenáře čitelné (řídíme se podle zažitých jmen mužského tvaru s koncovkou -ski; Kaczyński, Kowalski, Lewandowski).

Zieleniewski = **Zieleniewski**

	Jednotné číslo
1. pád	Zieleniewski
2. pád	Zieleniewsk ého
3. pád	Zieleniewsk ému
4. pád	Zieleniewsk ého
5. pád	Zieleniewski
6. pád	Zieleniewsk ém
7. pád	Zieleniewsk ým

	Jednotné číslo
1. pád	Kowalski
2. pád	Kowalsk ého
3. pád	Kowalsk ému
4. pád	Kowalsk ého
5. pád	Kowalski
6. pád	Kowalsk ém
7. pád	Kowalsk ým

Na základě tabulky můžeme vidět, že v 1. a 5. pádu nemusíme přistoupit ke změně koncovky. Tímto způsobem docílíme podtržení původu dané postavy. Ve zbylých pádech již ke změně přistupujeme. Totéž platí pro protagonistu celého románu = **Gierosławski**:

	Jednotné číslo
1. pád	Gierosławski
2. pád	Gierosławsk ého
3. pád	Gierosławsk ému
4. pád	Gierosławsk ého
5. pád	Gierosławski
6. pád	Gierosławsk ém
7. pád	Gierosławsk ým

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto: *Do dna! Na Benedikta Gieroslawského, jaké to bude pro ty, kteří Benedikta Gieroslawského neznají?*

V tomto případě ponecháváme polské ł, což celý důraz na původ postavy ještě umocní. Stejně jako v případě výrazu **piłsudčik** (piłsudczyk = přívrženec Józefa Piłsudského), zde již však koncovku počešťujeme, neboť se nacházíme v českém textu (alternace cz : č, y : í)

	Jednotné číslo
1. pád	piłsudčik
2. pád	piłsudčika
3. pád	piłsudčikovi
4. pád	piłsudčika
5. pád	piłsudčik-u
6. pád	piłsudčikovi
7. pád	piłsudčikem

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto: *...když se v papírech natrefilo třeba na obálku bezvýznamného piłsudčika, pohvizdávaje a poklepávaje podrážkou do rytmu, mohla být otevřena nad párou.*

2.4. Transkripce – rusismy

Jak již bylo zmíněno, v textu se objevuje mnoho rusismů, s čímž jde ruku v ruce i časté využívání transkripce. Transkripci, v případě rusismů, bylo zapotřebí častokrát konzultovat s rusisty. Podstatné bylo najít vhodný přepis takovýchto slov, aby jejich výsledkem byla zvuková podoba v cílovém jazyce, tedy zápis mluvené řeči – češtiny. V textu se zároveň objevuje mnoho výrazů, kde si s transkripcí hraje i autor sám. Typicky polské výrazy jsou zde obohaceny písmenem I, které jim dodají nádech ruské výslovnosti.

a) Gieologowie (geologowie) = Gěologové

ie : ě

+ česká koncovka (ové)

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto: *Zahraniční gěologové ostatně spekulovali o nalezištích ropy na západní Sibiři.*

b) Gieneracja (generacja) = Gěnerace

ie : ě

+ česká koncovka (ace)

V překladu pak bude toto vlastní jméno vypadat takto: *Z brožury jsem se dozvěděl, že nynější vozový park třetí gěnerace, s imponantně luxusním vybavením...*

2.5. Frazeologismy

Každý národ se vyznačuje svými idiomy, proto je zapotřebí vždy najít správný ekvivalent v cílovém jazyce. Pakliže bychom přistoupili k doslovnému překladu, záměr autora by se mohl zcela vytratit. Jinak tomu není ani v tomto románu, kde se frazeologismů nachází mnoho.

a) *Szlachcic a szlachcic, jeden pies = Šlechtic jako šlechtic, prašť jako uhod'.*

V překladu pak bude tento frazeologismus vypadat takto: *Šlechtic jako šlechtic – prašť jako uhod', stačí, že pečtní prsten bude sedět dobře na prstu.*

b) *No i dobre mu doktorowi od razu krew do głowy uderzyła = A starý dobrý doktor se hned rozčílil.*

V překladu pak bude tento frazeologismus vypadat takto: *„No, a starý dobrý doktor se hned rozčílil!“ vychutnala si vzpomínku na št'avnatý skandál paní Blutfeldová.*

c) *Strzelić do łba = Švihnout v hlavě.*

V překladu pak bude tento frazeologismus vypadat takto: *Co tomu pitomému Angličanovi švihlo v hlavě?*

- d) *...prawda? (častý závěr věty postavy Gertrudy Blutfeld) = ...není-liž pravda? (francouzský ekvivalent se v textu rovněž vyskytuje = n'est ce pas?)*

V překladu pak bude tento polský frazeologismus vypadat takto: „*Jenom přízvuk mi nějak neladí, mám to v uchu, není-liž pravda, pane Adame?*“

- e) *...uchodziliby Moskale w sromocie spod Plewny Osmana-baszy... = ...dopadli by jako sedláci u Chlumce...* Zde byla konzultace s rodilým mluvčím skutečně zapotřebí. Polská fráze odkazuje na potupnou porážku Rusů, tím pádem bylo zapotřebí najít vhodný český ekvivalent, který se bude českému čtenáři pojít s českou historií. Tento frazeologismus tak odkazuje na selské povstání, které se uskutečnilo roku 1775 proti Antonínovi Nývltovi, bylo zaměřeno na nevolnické a robotnické povinnosti. Drtivá porážka v bitvě u Chlumce tak inspirovala vznik tohoto idiomu.⁶

V překladu pak bude tento frazeologismus vypadat takto: „*Anebo tu poslední tureckou válku: dopadli by jako sedláci u Chlumce, kdyby nebylo Rumunů, kterým potom samozřejmě jako poděkování vzali jižní Besarábii.*“

2.6. Archaismy

Žádný z jazyků nepostrádá své zastaralé tvary výrazů, tzn. archaismy. Tedy výrazy, které se již v současné době nepoužívají. V literárních textech plní funkci navození té správné atmosféry, vzhledem k tomu, že se děj románu Jacka Dukaje odehrává v první polovině dvacátého století, neměl by tyto výrazy postrádat – a nepostrádá. Proto je zapotřebí najít vhodné ekvivalenty i v jazyce, do kterého knížku překládáme.

- a) *Pani inżynierowa = paní inženýrová* (v současné češtině manželka inženýra)

V překladu pak bude tento archaismus vypadat takto: *...protože právě oni nic neříkali a paní inženýrová se omezovala pouze na přitakávání manželovi...*

- b) *Pyjamo = pyjamo* (v současné češtině pyžamo)

⁶ Selské povstání r. 1775 [online], poslední aktualizace 23. 1. 2020 v 07:14 [cit. 7. 12. 2021], Wikizdroje. Dostupné z <https://cs.wikisource.org/wiki/Selsk%C3%A9_povst%C3%A1n%C3%AD_r._1775>

- c) *Schlarrock* = archaizace spočívá v souhlásce CH, která odkazuje na původní německý tvar (v textu přeloženo jako *šlafrok* – neologismus)

V překladu pak archaismy b + c budou vypadat takto: *Zasnul jsem cestovní kufry do úložných prostor, vytáhnul jsem pouze pyjamo, šlafrok a koupelnové potřeby (ve třídě De Luxe se nacházely velké a plně vybavené koupelny).*

2.7. Cizí slova

Jak jsem již v úvodu naznačil, celá kniha je plná cizích výrazů. Díky nim vnímáme nejen Rusko, se kterým je knížka úzce spojena, ale zároveň i důraz, který autor klade na původ německých, či francouzských postav. Ve většině případů se jedná o všeobecně známá slova, případně slovní spojení. Objevila se však i taková, jejichž význam je zapotřebí vyvodit z kontextu, případně použít slovník.

- a) *Prawadnik* = *pravadník* (z ruštiny, v češtině průvodce)

V textu pak bude toto cizí slovo užito následovně: *Poté přinesl konvičku s horkým čajem; udržování samovaru v činnosti je jedním z důležitých úkolů pravadníka.*

- b) *Putiewaditel* = *putěvaditel* (z ruštiny; zde bylo zapotřebí užít opět transkripci, abychom přiblížili českému čtenáři fonetickou stránku slova, česky cestovní brožurka, bedekr).

V textu pak bude toto cizí slovo užito následovně: *Transsibiřský expres vyjel z Jaroslavského nádraží v Moskvě v pátek 18. července, v deset večer, přesně podle jízdního řádu, vytištěným v Putěvaditeli.*

- c) *Zwischenruf* = *námítka, poznámka* (z němčiny)

V textu pak bude toto cizí slovo užito následovně: *Šepot Gertrudy Blutfeldové byl pronikavější než nejhlasitější zwischenruf pana novináře Verousse, Koněšin to musel slyšet.*

- d) *Enchanté/Je suis enchanté* = *těší mě* (z francouzštiny)

V textu pak bude toto cizí slovo užito následovně: *...a bez mrknutí oka přijmout pozvání ke stolu inženýra White-Gesslinga, s šarmantní poklonou a slovy, „jak se daří, dámy a pánové, enchanté.“*

- e) *Jankes* = *yankee*, obyvatel Spojených států amerických (z angličtiny), v tomto případě však bylo skloňování komplikovanější, tento výraz není v Čechách tolik zažitý – viz tabulka:⁷

V textu pak bude toto cizí slovo užito následovně: *Porozhlédl jsem se po sedících v kuřárně. Yankeeho, sedícího v rohu pod palmou, si nevšímali.*

	Jednotné číslo
1. pád	Yankee
2. pád	Yankeeho
3. pád	Yankeemu
4. pád	Yankeeho
5. pád	Yankee
6. pád	Yankeem
7. pád	Yankeem

2.8. Šifra

Fragment překladu, jemuž jsem se v rámci bakalářské práce věnoval, obsahuje šifru. Jedná se o šifru, která není záhadou pouze mně, ale i široké veřejnosti. „Co je šifra? Lze ji charakterizovat jako záměrně nesrozumitelný, podle určitého klíče upravený text s úkolem utajit před nezavěšenými obsah zašifrovaného sdělení.“⁸

V knížce je šifra uvedena vypravěčem větou: *V obálce byl jediný list papíru složený natřikrát, na kterém byly napsány tlustým a výrazným strojovým písmem ve dvanácti řádcích nesmyslné posloupnosti písmenek.*

⁷ Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 7. 12. 2021. Dostupné z <<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=yankee>>.

⁸ HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*, ISV – Institut sociálních věcí 2003, s. 125.

XROZOJLBEXWABTXVEFIS
AMOKOREWSDXWFCEYTKUY
HVOZLFARJSODLAYTOREE
KJPVORAABTXWBATFBAOG
LJZBKNCGBBKVNYEUTJCF
JCARSXSFBYOKMXDLNGWZ
AHSALREZSXDRJCARYDWH
HJMSPMZPJXCPFYILMWIR
JYRGFLIDARMPFGBYPWLB
UNXUJNWPFAZZUJRLNDR
VAYLSYRGZKEKAREEAHJL
TI

Vypravěč dále šifru komentuje slovy:

Ha, věděli, že nemohou věřit poslovi! Obálku by otevřel každý – zázrak byl, že vydržela zavřená tak dlouho.

A přeci se najednou objevil určitý stud a něco jako zlost – na koho? Očekávali určitou nepoctivost, a prosím, měli pravdu.

Přepisujíc zašifrovaný dopis, zakousl jsem se do konce pera. Jak rozluštit tu šifru? Dá se vůbec rozluštit? Matematici se šiframi nezaobírají, to je doménou lingvistů, odborníků na jazykové struktury, zejména klasici se tímto baví, latiníci, řečtináři. Co je podstatou takové šifry? Záměna písmen, měnění jejich pozice ve slově, připisování písmen majících měnit jejich význam? Možná že nějaký význam má vzájemný vztah písmenek na stránce, těch jedenáct řádků sečtu po dvaceti písmenech, a dvanáctý řádek po dvou písmenech. Zkoušel jsem číst každé následující písmeno. Zkoušelo se škrtnat slova vodorovně, svisle i úhlopříčně, a dokonce i podle pohybu šachového koně. Bezvýsledně, nesmysl střídal nesmysl, xvzafy robllr ozkrig zlnedz...

Simon Singh, autor zabývající se šiframi, vystihuje význam kódu v této knize dokonale; „Šifrování je často jedinou možností, jak chránit cenná data,“⁹ s čím se ztotožňuje i sám vypravěč. Šifra obsahuje přesně 202 písmen, je psána latinkou. Jedná se o Vigenèrovu šifru, která patří ke skutečně komplikovaným. Tato šifra vychází z původní

⁹ SINGH, Simon. *Knihy kódů a šifer*, Dokořán, 2009. s. 9.

Albertiho šifry, řadí se tedy mezi šifry substituční a symetrické. Během pokusů o rozšifrování tohoto kódu, který se nachází v mé překladové části, jsem zjistil, že je zapotřebí sedmimístný klíč. Na základě internetových diskusí fanoušků knihy jsem se dozvěděl, že zmíněný klíč by se měl nacházet na stránce číslo 896, Klíč se zde skutečně nachází, jak můžeme vidět v následujícím úryvku, který není v tuto chvíli záměrně přeložen, neboť bychom dospěli k jinému cíli.

„Ojciec patrzy.

Powoli odkruszają się soople liter.

Z M N N N A D O L N I E K Ł A M N I E

LEOKADJA BOLEK JA

*K Ł A M N I E*¹⁰

Na základě tohoto fragmentu textu bylo usouzeno, že klíčem je slovo **KŁAMNIE**.

I přes veškerou snahu se mi bohužel šifru rozluštit nepodařilo. Sdělení šifry bychom však za předpokladu úspěšného dekódování přeložili do češtiny. Tento předpoklad tedy počítá s tím, že známe dešifrovací, potažmo šifrovací, postup. Následně bychom český text na základě stejného postupu zašifrovali a dospěli tak ke klíči, který by měl českou podobu.

¹⁰ DUKAJ, Jacek. *Lód*, Wydawnictwo Literackie, Kraków, 2007, s. 896.

3. Překladová část

LED

Druhá kapitola

O úskalích luxusu

17. března 1891 podle letopočtu juliánského byl vydán výnos cara Alexandra III. nařizující stavbu železniční dráhy vedoucí ze stanice Miasy přes Čeljabinsk, Petropavlovsk, Omsk, Tomsk, Krasnojarsk, Irkutsk, přes Čitu, Blahověščensk a Chabarovsk do Vladivostoku. 19. května následník trůnu, budoucí vládce vši Rusi Mikuláš II., položil základní kámen pro železniční trať známou později jako Transsibiřská magistrála, Transsib.

Byla zprovozněna po etapách podle toho, jak stavba pokračovala současně od různých stanic, nakonec byla k magistrále připojena i Moskva s Petrohradem; v říjnu 1904 trasa spojila Pacifik s Baltským mořem. Transsib má délku skoro deset tisíc kilometrů. Stavba této magistrály přišla carský rozpočet na více než jeden a půl miliardy rublů.

Zatímco jednotlivým podrobnostem stavby magistrály bylo věnováno v historické brožuře několik stránek, tak o mandžuské otázce a rusko-japonských válkách nebylo uvedeno skoro nic. Nejkratší cesta do Vladivostoku nevede přes Blahověščensk a Chabarovsk, ale přes Mandžusko, přes Zabajkalsko, Charbin a Ussurijsk. Mandžusko po obsazení přístavu Port Arthur Japonci a porážce ruské flotily u Cušimských ostrovů bylo v srpnu 1905, na základě mírové dohody uzavírající první válku, odevzdáno pod *výlučnou čínskou kuratelu*. Na začátku druhé války jej však Rusko získalo zpět, když své úsilí soustředilo zejména na kontrolu nezamrzajících amurských přístavů a Sachalinu, a taktéž problematiku ochrany Kamčatky a severních sibiřských tras; věc Koreje, Liaotungského poloostrova a přístavu Port Arthur byla odložena. Podle rusko-čínské dohody z roku 1911 bylo Mandžusko oficiálně včleněno pod nadvládu cara; ruskou diplomacii to na úplatcích pro ministry říše stálo dva miliony rublů. Co to však bylo ve srovnání s rozpočtem celé stavby Transsibu? A konečně byla celá trasa Transsibu na území Ruska.

Na posledních stránkách brožury, kterou našel ve svém kupé každý cestující v třídě De luxe, byl uveden popis projektu železniční trati kolem světa, jejíž součástí se měl stát Transsib po jeho připojení k trase vedoucí z Čukotského poloostrova přes Beringův průliv

na Aljašku; Transsib by se tak stal třikontinentální železniční trasou Paříž – New York. Koncesi na stavbu této trati obdrželo konsorcium Edwarda Harrimana, financované hlavně investory z Wall Street, a v roce 1917 začalo s budováním tunelu pod průlivem od východu i západu. Stavba, jenž byla sama o sobě těžkým předsevzetím, byla neustále zpoždována různými vnějšími vlivy jako válkou s Japonskem, palácovými intrikami velkoknížat, kteří jako podílníci Lenzota měli přímý zájem na udržení Američanů daleko od bohatých sibiřských zdrojů, petice Dumy, kde každou chvíli zaznívaly resentimenty na prodej Aljašky Spojeným státům, a v neposlední řadě i různé sabotáže Harrimanových konkurentů jako *Societes Anonymes*, *Aktiengesellschaften* a *Companies Limited*, jichž začalo být za vlády Stolypina a Struva v carské Asii velmi mnoho, kteří však ale postupně víc a víc prorůstali ruskou ekonomikou a do značné míry tak přispěli k její lepší kondici navzdory krachům na světových trzích. Jediné, co neztrácí svou hodnotu v době krize, jsou drahé kameny a kovy, těžba přírodních surovin je nejjistějším kšetem ze všech. Jenom v průběhu stavby Transsibu bylo objeveno několik desítek nalezišť kovových rud a uhlí. Zahraniční geologové ostatně spekovali o nalezištích ropy na západní Sibiři. Export zimnaza se zvyšoval rok od roku o několik desítek procent, irkutská věž Sibirchožetu byla prý nejvyšší stavbou v Asii. V prosinci 1923 se na burze v New Yorku za unci tungetitu platilo 446 dolarů a 30 centů, což byl více než dvacetinásobek ceny unce zlata.

Nepochybně v tom bylo hodně carské propagandy, ale že ze Sibiře tečou velké zisky, svědčí třeba i vybavení vagónů první třídy v Transsibiřském expresu, *nejluxusnějším vlaku světa*. Z brožury jsem se dozvěděl, že nynější vozový park třetí generace, s imponantně luxusním vybavením, prezentovaným po první světové výstavě v Paříži v roce 1900, byl vyroben v Sanocké vagónce L. Zieleniewského a Lvovské továrně na stroje, kotle a čerpadla. Takže přinejmenším podvozky a ocelový skelet konstrukce byly dílem polských inženýrů, vnitřek navrhovali Rusové, zčásti inspirováni empírovým zrcadlovým salónkem Mikuláše I., mimochodem také postaveným Poláky. Stěny nad obložením a strop byly ozdobeny temně zeleným potahem se zlatými a šedými rostlinnými motivy. Mosazné doplňky; kliky, zámky, západky, kování, mřížoví, madla a háky, byly naleštěné, až se blýskaly ve světle žárovek, dělaly dojem ve vzduchu zavěšených kapek a skvrn kovové tekutiny. Všechno mělo charakter rafinovaných, avšak nepraktických tvarů, někdy komplikovaných do té míry, že to zastíralo jejich skutečnou funkci. Bylo třeba nejméně minutu zkoumat symetrická madla okna, odlitá do tvaru řvoucích lvů se zdviženými ocasy. Takže, aby šlo otevřít okno v kupé, bylo nutné popotáhnout lvy za

ocasy, aby bylo možno okno zavřít, bylo třeba vtlačit kovové jazyky do tlamy zvířat. Žárovky kryté barevnými stínidly byly zažehovány nástěnným vypínačem: zlaté slunce s mohutnými, spirálovitými paprsky. Vytvářelo to dojem, že vypínač je jistojistě ze zlata. Ložní prádlo bylo zhotoveno z nejlepší bavlny a hedvábí. Na podlaze byl položen tlustý koberec v barvě rzi. Zuli jste si boty, a stáli jste se na něm jenom v ponožkách, posléze bosky – masáž holých chodidel. Cítil jsem, jak mi skrze vzduch a světlo proniká dotek luxusu, vůně a barvy, pod kůží, vlna za vlnou, jak se maličké molekuly rozkoše usazují ve svalech, krvi a kostech.

Transsibiřský expres vyjel z Jaroslavského nádraží v Moskvě v pátek 18. července, v deset večer, přesně podle jízdního řádu, vytištěným v *Putěvaditěli*. Ve stěně, vedle malého sekretáře a skřínky na šaty, naproti umyvadlu skrytému za zrcadlem, byl zabudován malý bar. Jen co vlak nabral rychlost, bylo podáváno vychlazené šampaňské. Do dna! Na Benedikta Gierosławského, jaké to bude pro ty, kteří Benedikta Gierosławského neznají? Za okny se míhaly stíny budov na předměstí, posléze vesnic a stromů. Vlak vyjel z moskevského chladu, najednou bylo okno zalité karmínovým odstínem záře již zapadlého slunce za horizontem, přesto se však zaleskly v kupé všechny ty naleštěné věci, rozzářilo se obložení a látkové čalounění. Trhl jsem lvími ocasy, otevírajíc okno, a léto se vlilo dovnitř, teplý vítr natřásal blankytné záclony a girlandy. S hlavou zanořenou v proudu větru jsem stál pod baldachýnem slunečního jasu, s přivřenými očima a pootevřenými ústy. Minutu, dvě i více, dokud jsem neztratil pojem o čase, zůstala jen jedna časomíra: tu-dum-tu-DUM, tu-dum-tu-DUM.

Zavazadla jsem nevybaloval. Měl jsem tři kufry a příruční kabelu – opotřebené cestovní tašky jsem prodal v moskevské zastavárně, stejně jako kožich a zbytky starého šatstva, ovšem jenom ty, o které tam měli ještě zájem. Byla to ta stejná zastavárna, ve které jsem zakoupil elegantní hůlku s hlavičkou ze slonové kosti ve tvaru delfína, Watermanovo patentní pero s pozlaceným kapátkem a také hodinky z dílny Uhrenfabrik von J. Rauschenbacha se stříbrným řetízkem a pečetní prsten s korábem vygravírovaným v zeleném jaspisu. Odkud se vzala v Arbatské zastavárně věc s polským erbem. Narazit na něj za takovýchto okolností a nekoupit ho by bylo jako otočit se zády k lásce na první pohled. Gierosławští se pečeti lubičským erbem, ale to není podstatné mezi těmi, kteří Gierosławské stejně neznají. Šlechtic jako šlechtic – prašť jako uhod', stačí, že pečetní prsten bude sedět dobře na prstu.

Zasunul jsem cestovní kufry do úložných prostor, vytáhnul jsem pouze pyjamo, šlafrok a koupelnové potřeby (ve třídě De Luxe se nacházely velké a plně vybavené koupelny). Než se nadobro setmělo, zaklepal *pravadník* vagónu, tloušťík s plebejskou tváří v uniformě připomínající kozácký stejnokroj se zlatým prošíváním a blýskajícími se stužkami, pozdravil všechny nové cestující s otázkou, jestli něco nepotřebují, zda shledávají svá kupé pohodlnými, a pokud by se přeci jenom něco našlo – k službám, k službám, Vaše Blahorodí. V ruce mu přistála třírublovka. Během dne i během noci, k službám! Poté přinesl konvičku s horkým čajem; udržování samovaru v činnosti je jedním z důležitých úkolů *pravadníka*. Čaj se hodil: když se třeba v papírech natrefilo na obálku bezvýznamného pišudčíka, pohvízdává a poklepává podrážkou do rytmu, mohla být otevřena nad párou. Benedikt Gierosławski by obálku spálil, aniž by ji otevřel – ale onen Benedikt Gierosławski se vzdaloval s každým otočením kol Expressu, tu-dum-tu-dum, je zapotřebí zapomenout na chudáka Benka.

V obálce byl jediný list papíru složený natřikrát, na kterém byly napsány tlustým a výrazným strojovým písmem ve dvanácti řádcích nesmyslné posloupnosti písmenek.

XROZOJLBEXWABTXVEFIS
AMOKOREWSDXWFCEYTKUY
HVOZLFARJSODLAYTOREE
KJPVORAABTXWBATFBAOG
LJZBKNCGBBKVNYEUTJCF
JCARSXSFBYOKMXDLNGWZ
AHSALREZSXDRJCARYDWH
HJMSPMZPJXCPFYILMWIR
JYRGFLIDARMPFGBYPWLB
UNXUJNWPFAZZUJRLNDXR
VAYLSYRGZKEKAREEAHJL
TI

Ha, věděli, že nemohou věřit poslovi! Obálku by otevřel každý – zázrak byl, že vydržela zavřená tak dlouho.

A přeci se najednou objevil určitý stud a něco jako zlost – na koho? Očekávali určitou nepoctivost, a prosím, měli pravdu.

Přepisujíc zašifrovaný dopis, zakoušl jsem se do konce pera. Jak rozluštit tu šifru? Dá se vůbec rozluštit? Matematici se šiframi nezaobírají, to je doménou lingvistů, odborníků na jazykové struktury, zejména klasici se tímto baví, latiníci, řečtináři. Co je podstatou takové šifry? Záměna písmen, měnění jejich pozice ve slově, připisování písmen majících měnit jejich význam? Možná že nějaký význam má vzájemný vztah písmenek na stránce, těch jedenáct řádků sečtu po dvaceti písmenech, a dvanáctý řádek po dvou písmenech. Zkoušel jsem číst každé následující písmeno. Zkoušelo se škrtnat slova vodorovně, svisle i úhlopříčně, a dokonce i podle pohybu šachového koně. Bezvýsledně, nesmysl střídal nesmysl, xvzafy robllr ozkrig zlnedz...

Bfuchch! Teprve po nečekaném cuknutí vlaku přišlo probuzení, Expres prudce brzdil, zablokovaná kola skřípěla na kolejkách, dopis, pero a poznámky plné nevýslovných blábolů se sesunuly z úzké pracovní desky. Pohlédl jsem na hodinky. Za deset dvě moskevského času. Podle brožurky měl už vlak dávno projet Vladimírem nad Kljazmou a vyjždět ze Zolotoje kolco, tady neměl vlak zastavovat.

Otevřel jsem okno a pohlédl do tmy. Vlak zastavil v širém poli, jediné světlo svítilo z oken vagónů. Z vedlejšího okna na pravé straně se vykláněla kulatá hlava postaršího pána v drátěných brýlích s počínající pleší a impozantními kníry. Vyměnili jsme si vzájemné úsměvy a zdvořilé pozdravy. Lámanou ruštinou se zeptal, proč to nečekané zastavení, zda došlo k nějaké nehodě. Představil se jako inženýr White-Gessling, Angličan zaměstnaný v jedné z poboček Sibirchožetu. Hovor přešel do němčiny

„Tam v dálce vidím zřejmě cestu, jsou tam nějaké domy. Strojvedoucí si určitě běžel koupit vodku.“

„Vy žertujete, pane Gerosaský.“

„Ovšemže.“

Expres se dal do pohybu a pomalu zrychloval. Světlo z reflektorů na cestě otáčejícího se automobilu se vzdalovalo.

„Zdá se mi, že někdo přistoupil, pane inženýre.“

„Že by speciálně kvůli němu Expres zastavil? Kdo je to, carevič?“

„Nebo oblíbená Rasputinova baletka.“

Silný noční proud vzduchu bil do očí, proto bylo nutné zavřít okno a vrátit se do kupé.

Někdo zaklepal – inženýr si asi přišel popovídat. Zvedl jsem západku a otevřel jsem. Chodbičkou procházel *pravadnik*, vzadu za ním stáli tři pánové v tmavých oblecích, nejstarší – šedivý, s důstojnou tváří – na nos si právě nasazoval skřípec a rozkládal písemnosti, které vytáhl z podpaží. Inženýr si tedy nepřišel popovídat – teprve teď vyšel ze svého kupé, taky na popud zaklepání. Z poza ramen mu rozespale vykukovala manželka.

„Kontrolují doklady,“ řekl jsem.

„Co? Policie?“

„Pokud ne něco horšího.“

Všichni cestující třetího vagonu třídy De Lux vyšli na chodbičku. Ve vagonu se střídala jednoosobová a dvouosobová kupé: z kupé číslo čtyři, které bylo na druhé straně, vyšly dvě ženy, matrána silnější postavy s hubeným obličejem a nezdravě bledou dívenkou pod křídly, opodál se za nimi objevil prošedivělý gentleman se skleněným okem.

„Dovoliš, drahá?“ inženýr White-Gessling ignorující noc, pyžama, noční úbory a nezvyklé okolnosti, přistoupil k formalitám „Benedikt hrabě Gero-Saský“.

Zahalená žena v bílém županu vytáhla ruku z poza zad tělnatého manžela.

„Ráda vás poznávám, pane hrabě.“

Kde k čertu přišel k tomu hraběti?! V tom dialogu mezi okny takové slovo vůbec nepadlo. Co tomu pitomému Angličanovi švihlo v hlavě?

Než jsem to stihl vysvětlit, a než jsem stihl alespoň zvednout hlavu od kostnaté dlaně manželky pana inženýra – přistoupili policisté, zdvořile se představili jako příslušníci zvláštního *Atdělěňja pa achranienju abčestvennoj biezapasnosti i poriadka*, ten šedivý pán se dokonce představil: Pavel Vladimirovič Fogěl – a požádali o cestovní doklady. Fogěl mluvil německy; na otázku Angličana ohledně důvodu noční kontroly, vyhýbavě prohodil něco o teroristech, „ale není důvod k obavám, prosím spěte klidně, všechno máme pod kontrolou, za nepříjemnosti se omlouváme.“ Po návratu s bumázkami

ten druhý pán za Fogělem sotva zahlédl hlavičku na papíře, razítka a rozmáchlé podpisy na dokladech Ministerstva Zimy, málem se postavil do pozoru, s potěšujícím úsměvem a úklonem popřál bodře dobrou noc. Inženýr, který úplně nerozuměl ruskému slovotoku, o to víc pozoroval jejich chování. No a co teď, teď už nemá cenu se ptát na hraběte, to bude mít smysl až ráno.

Zamknul jsem se v kupé. Na sametově temném skle okna kmital portrét mladého muže. Bordové sako se zeleným lemováním, s bílým provázkem upleteným s ocásky, nad širokými výložkami bledé tváře, úzký nos, černé vlasy přistřižené do půlky krku a sčesané dozadu od vysokého čela, přilepené do lebky pod třpytící se pomádou nanesenou moskevským kadeřníkem, černý knír pokračující k podbradku kolem širokých úst – a když se k hladce oholené tváři zvedlo dlaň, v odrazu se zatřpytil ještě pečeticí prsten. Sledoval jsem to s údivem.

Jaké to prokletí – neznámí.

O uherském hraběti, ruské vládě, anglických cigaretách a americkém stínu

„Hrabě Gyero-Saský, dovolte, pane hrabě: manželé Blutfeldovi, pan doktor Koněšin, pan Verousse, kapitán Privěžeňskij.“

Klaním se.

„*Je suis enchanté.*“

„Ach, jaká to společnost, pan hrabě je asi od Františka Ferdinanda.“

Číšník přisunul židli, usedl jsem.

„Milá paní...“

„Jenom přízvuk mi nějak neladí, mám to v uchu, není-liž pravda, pane Adame?“

Manžel Frau Blutfeldové s plnými ústy přisvědčil.

„Nechte mě hádat – pokračovala Blutfeldová jedním dechem – uherská krev po otci a díky předkům z Prus přibuzenství s polskou šlechtou, není-liž pravda? Ale pane hrabě, netvařte se tak udiveně, já se v těchto věcech nemýlím – Loni v Marienbadu jsem podle

tvaru úst takto poznala hraběnkou von Meran, a jak mě prosila, abych neprozradila její utajení, říkám vám.“

„Nejsem hrabě.“

„A neříkala jsem to? Ženská intuice!“ rozhlížela se hrdě, jako by celý restaurační vůz Luxu v němém úžasu obdivoval její znalosti genealogie.

„Nemusíte se bát,“ špitla teatrálně, naklánějíc se nad stolem. Háčkovaná mašle visela nad smetanou, mohutná nádra zdobená těžkou broží hrozila rozdrčením porcelánu, „nikomu neprozradíme vaše tajemství, pane hrabě. Není-liž pravda?“ rozhlédla se kolem stolu. „Ano?“

Mohl snad vůbec někdo pochybovat o tom, že by se už během dopoledne informace o uherském hraběti Gyero-Saském neroznesla po celém vlaku, až k tomu poslednímu pohůnkovi?

Uvázal jsem si ubrousek kolem krku.

„Předpokládejme,“ řekl jsem rozvážně, „ale jenom předpokládejme, že opravdu nejsem žádný hrabě a jmenuji se tak, jak je uvedeno v dokladech, Gierosławski, Gierosławski, no, zchudlý šlechtic – co bych měl říct nebo udělat, abych vás přesvědčil, že se mýlíte?“

„Nic!“ Zvolala triumfálně. „Nic!“

Kromě toho proběhla snídane ve znamení více či méně živých konverzací na aktuální politické témata či společenské drby (ve kterých dominovala spolehlivá paní Blutfeldová). Za okny rychle jedoucího Expresu kmitaly březové hájky. Sytá zeleň nad černobílými liniemi štíhlých kmenů, v té rychlosti vše rozmazané, jako na plátnech francouzských impresionistů, barvy, světla, stíny, tvary: březový les v červencovém slunci – představa lesa. Danilov a Buj jsou už daleko, vlak tam stál sotva čtvrt hodiny; když vyjel z Buje, průvodčí prošli chodbičkami Luxu, klepaje na dveře kupé, připomínaje cestujícím snídání. Pomyslel jsem si, zdali by nestálo za to přidat obsluze ještě pár rublů a požádat ji o donášku jídla přímo do kupé, třeba i studeného. Tímto způsobem by se dalo vyhnout kontaktu s jinými cestujícími; kromě cesty na toaletu a zpět. Ta spirála hanby už visela ve vzduchu: každodenní uvěznění by potom víc a víc ztěžovalo vycházení, přicházely úzkosti a chorobný strach – hrabě Gyero-Saský, stočený za dveřmi do klubíčka, jako štvaná zvěř, si kouše nehty a poslouchá skrze stěnu, aby přes drncání kol vlaku slyšel procházející – po

týdnu takového cestování bylo skutečně možné dostat se do tohoto stavu. Od prvního rána bylo proto zapotřebí vyjít do světa s úsměvem na rtech, v bílém anglickém obleku s frajersky připevněným karafiátem na klopě, lehkým krokem zamířit do restauračního vozu, který ostatně přímo sousedil se třetím vozem Luxu, a bez mrknutí oka přijmout pozvání ke stolu inženýra White-Gesslinga, s šarmantní poklonou a slovy, „jak se daří, dámy a pánové, *enchanté*.“

Konverzace probíhala v němčině, s delšími či kratšími vsuvkami ve francouzském jazyce, a to tehdy, když začal mít problémy s germánskou gramatikou Jules Verousse. Monsieur Verousse navíc koktal, a mluvil celkově velmi nevýrazně: věty začínal mumlaje si pod fousy, nebo je takovýmto způsobem končil, někdy bylo u stolu slyšet jen střední části vět, občas jen několik výrazů bez přísudku. Věděl jsem, že Verousse je slavným a majetným žurnalistou placeným velkými penězi Mauricem Bunau-Varillem z „Le Petit Parisien“. Jede na Sibiř, aby napsal pro „Le Matin“ sérii reportáží o zemi Lutych. Původem byl z Flander, měl v hluboké neúctě všechny panující rody a vlády, stejně jako samotného Bunau-Varilla s jeho ostentativním bohatstvím a vyhlášenou antikomunistickou vášní. Ty Verousovy sporadické příspěvky ke konverzaci měly především povahu politických narážek nebo francouzských aforismů. Velice vysoký muž, který byl štíhlý jak tyčka, posluhoval u stolu všem dosahem svých tyčkovitých paží, podáváje kupříkladu misku, salát, konvičku, či pepřenku a solničku připomínající labutě. Stůl byl pro osm osob, vždy čtyři místa naproti sobě, monsieur Verousse seděl na druhé židli u chodbičky – měl jsem ho přímo naproti sobě: koňská čelist, neforemný nos a drátěné brýle.

Protože kapitán Privěžeňskij vůbec nic neříkal a pan Blutfeld ani sekundu nepřestával konzumovat – jedl, jedl a jedl, skoro jako by mu jídlo nahrazovalo dýchání, a kdyby si přestal nacpávat ústa, padl by s rudě oteklým obličejem mrtvý k zemi – protože právě oni nic neříkali a paní inženýrová se omezovala pouze na přitakávání manželovi, dialog koloval mezi inženýrem White-Gesslingem, Gertrudou Blutfeldovou, hrabětem Gyero-Saským a doktorem Koněšinem.

Doktor Koněšin – měšťan s přísnou tváří lemovanou ohnivě rudými licousy – jel do Vladivostoku, aby provedl výzkum Bílé nemoci, která se objevila v koloniálním společenství východní Sibiře a v pacifických přístavech. „Obávají se, aby jim nevymřel zbytek pacifické flotily,“ přispěchala šeptem s vysvětlením paní Blutfeldová, jen co si vyměnila pohledy s podsaditým doktorem. „Ministerstvo války jim dozajista nemělo

v úmyslu udělit propustky pro návrat domů, ale teď, po vítězství Marzova, musí medicína přijít ministerstvu na pomoc. Aby se opět námořníci nebouřili. Roztrhají tam chudáka doktora na cucky.“ Šepot Gertrudy Blutfeldové byl pronikavější než nejhlasitější *zwischenruf* pana novináře Verousse, Koněšin to musel slyšet. Vyčistil si však jenom cvikr a vrátil se k metodickému krájení vejce na čtvrtky, osminky a šestnáctinky (potom ty plátky bílku a žloutku ukládal symetricky na bílé pečivo).

Paní Blutfeldová prostřednictvím svého *Who is who* šeptala drby, bez ohledu na to, jestli je někdo slyšet chtěl, nebo ne; uherský hrabě byl stejně tak dobrou obětí – no, buďme upřímní, přeci jen poněkud atraktivnější. Manželé Blutfeldovi cestovali ze Sankt-Petěrburgu, s některými cestujícími se už stihli seznámit, o minulosti ostatních se paní Gertruda dozvěděla svými tajemnými figly (frenologie, genealogie, sklenice vína a sny za úsvitu, jak jsem předpokládal). A tak jsem slýchal vyprávění nejprve o spolustolovnicích, potom o ostatních právě snídajících cestujících třídy De Lux, a nakonec i o těch nepřítomných.

Bankéř se synovcem – matka s dítětem, žena kožešinového potentáta – prokurátor z Amurské oblasti, vracející se z ministerské porady – souchotinářská dívka doprovázená tetou na cestě do sanatoria v Ledu (byly to ony sousedky spatřené v noci), ale bez obav, slečna už není infekční – důstojník carského námořnictva přidělený na loď v Nikolajevsku – marnotratní bratři z moravského pivovarského rodu na cestě kolem světa – emeritní rotmistr rakousko-uherských husarů – starý americký inženýr chemie nebo elektřiny spolu s chotí, také mající smlouvu se Sibirchožetem – samostatně cestující mladá vdova, příliš vyzývavá na to, aby mohla být v očích paní Blutfeldové počestnou ženou – stařec cestující na Sachalin ke hrobům svých synů odsouzených k vyhnanství – pastor z Lotrinska s rodinou vystupující ještě před Uralem.

O dva stoly dál, („jenom se tam nedívejte!“) popíjel ranní kávu kníže Błucki-Osiej, prý cestující do Vladivostoku z osobního rozkazu Mikuláše II.

„Ať mě raní mrtvice, jestli jsme ty noční poplachy nemuseli strpět kvůli němu!“

„Tajná policie, jednotka četnictva, třetí oddíl, nebo i ochranka – jistě mu někoho přidělili,“ špitnul doktor. „Přece věděli, kudy a kam jede, nemuseli v noci dohánět vlak. Určitě má taky své lidi.“

„Možná že informace o úmyslech teroristů získali na poslední chvíli,“ řekl inženýr.

„...informace na poslední chvíli jsou vždy výhodné...“

Včera večer nám ta věc byla vysvětlena do detailu. Oficiálně kníže cestuje do Ameriky, aby navštívil svoji mladší dceru Agáfii, která se provdala za místopředsedu Rusko-americké společnosti, ve skutečnosti jede kníže ale jednat o míru s Japonci. Jen si představte, kolik lidí by z toho mělo v Rusku a Evropě radost, kdyby jednání nebyla úspěšná.“

„Kolik?“ zeptal jsem se naivním údivem. „Komu ve skutečnosti opravdu záleží na té válce? Komu z těch, kteří házejí bomby a střílejí po hodnostářích?“

„Všem,“ řekl doktor. „Ti všichni anarchisté a socialisté přeci parazitují na neštěstí a chaosu. Jakou by měli šanci, kdyby nebyla válka? Vzpomeňte si, co se dělo v pátém a dvanáctém roce.“

„Ale tehdy byli krvavě poraženi, není-liž pravda?“

„Ano, tehdy byli nejbližší k úspěchu revoluce. Velká válka, nespokojenost lidu, krvavé masakry – právě to potřebují. Taktéž různí vlastenečtí bouřliváci, zatracení Poláčci, *excusez-moi, mon comte*, Čerkesové a Gruzíni, všichni jenom čekají na oslabení Imperátora, ihned skočí Rusku po krku.“

„Pan doktor byl na Rudou sobotu v Kyjevě na Kreščatiku,“ informovala svým teatrálním šeptem Gertruda Blutfeldová.

„Ano, byl jsem tam, vyběhnul jsem z domu, hned jak to bouchlo. Až do večera jsme převáželi raněné, sbírali mrtvé. Zvlášť trupy, zvlášť končetiny, střevo, galony krve.“

„...nešťastnou náhodou se jim chemikálie – jako nepozorní žáci vyrábějící bomby...“

„Kdyby nebylo Ledu, ještě bychom měli uprostřed léta ve městě epidemii, stačí, aby jeden masový hrob nebyl dostatečně zavápněný, takové věci jsem viděl na frontě.“

Angličan si se ženou vyměnil pohled plný znechucení a studu.

„Pane doktore, opravdu...!“

„Pardon, račte odpustit,“ špitnul doktor Koněšin a vrátil se k metodickému mazání topinky marmeládou.

Frau Blutfeldová se zasmála zakrývající si ústa kapesníkem.

„Pan doktor už tu málem vyvolal pozdvižení. Osoba, která seděla tam u toho okna, už tam není, odešla, taková zarostlá, černá, oděna velmi nemódně, sám jste ji viděl, pane hrabě, no tak se včera sešli s panem doktorem, a co, hned se ukazuje, kdo je Filimon Romanovič Zjejcov, neslyšel jste, hrabě? – no, já taky ne, ale jak vidno, je to nějaká významná osobnost mezi rudými, ach, já se v politice nevyznám – říkám to dobře, pane doktore?“

„Zjejcov? Novinový provokatér, zavřeli ho ve dvanáctém roce, jak vidno, na příliš krátkou dobu.“

„No, a starý dobrý doktor se hned rozčílil!“ vychutnala si vzpomínku na šťavnatý skandál paní Blutfeldová.

„...v první řadě komunisty, kteří dělají revoluci z nadměrného pohodlí...“

„Nemyslíte si snad, že se ten Zjejcov zaměřil na knížete?“ ušklíbl jsem se pochybovačně. „Ti, kteří rádi prolévají inkoust, obvykle omdlévají při pohledu na krev.“

Blutfeldová se podívala za sebe s ostentativní diskrecí, teatrální konspirátorka.

„Ha! Tamten v rohu! Co se tak hrbí nad salátem. Ten s křivým nosem.“

Podíval jsem se. Ten člověk měl postavu emeritního zápasníka, ramena téměř páraly rukávy špatně střiženého saka, dohola vyholená lebka, kterou protínala sivá jizva, dlouhé zduření špatně srostlé tkáně. A opravdu, do první třídy Transsibu se hodil jako slon do porcelánu.

Inženýr White-Gessling se zanícenou zvědavostí pokukoval skrze brýle na zápasníka se zlomeným nosem.

„Co? Další revolucionář?“

„Ale kdeže! Hovořil s vlakvedoucím Expresu, viděli jsme ho, podepisovali nějaké tiskoviny, že? Pane manželé!“

Herr Blutfeld souhlasně zamumlal.

„A potom, když jsme šli na večeři,“ pokračovala opět nahýbajíc se přes stůl k posluchači, známka přicházející senzace, „pootevřenými dveřmi kupé – co? Nabíjel revolver! Ach!“

„Policista, rozumím správně?“

„Museli ho přidělit knížeti,“ přitakal doktor Koněšin. „Jak jsem řekl.“

„Jenom jednoho?“

„Kdyby mi tak moc záleželo na jeho smrti,“ poznamenal jsem, otíraje si ústa ubrouskem a odsouvaje se od stolu, „vytrhal bych prostě koleje.“

„...to nehrozí, je tady skoro víc policistů než v noci,“ poznamenal opět Verousse. „Dostali informaci o teroristech ve vlaku, no a kdo by jezdil vlakem, který má vykolejit?“

„Ti, kteří jsou připraveni zahynout výbuchem své vlastní bomby. Hmm. Tak to je, dámy a pánové.“

Muži se poté přesunuli do kuřárny na kávu, dýmku, cigáro, cigaretu; jediný pan Blutfeld se omluvil z důvodu doporučení lékaře, že by si měl po jídle dopřávat půlhodinový spánek. Široké posuvné dveře pod *zimnazovými* oblouky (ze kterých se dívaly slepé oči Královny Zimy, se sněhobílým poprsím, opřené o křídla ve tvaru rampouchů) oddělovaly kuřárnu od hlavní místnosti salónu. V něm se nacházel biliardový stůl – nejabsurdnější známka přepychu a malá knihovna zásobovaná na stanicích aktuálními vydáními místních novin. Stál tam rovněž vysoký radiový přijímač s osvětleným ciferníkem. Čas od času ztrácel kmitočety, dozajista kvůli drncání a otřesům rychle jedoucího vlaku; ostatně stejně bude zanedlouho mimo dosah evropských radiostanic – čím dále na východ a k Zimě, tím menší a slabší signál. Za dalšími dveřmi byl hlavní salon; tam šly dámy. Původní souprava první třídy Transsibiřského Expressu zahrnovala i vagon s kapličkou (s malou zvonící vyvedenou nad střechem vagonu), vagon s tělocvičnou... V současnosti byly v módě úplně jiné extravagance. Večerní vagon, zapojený přímo před salonním vozem, mohl sloužit jako taneční sál; měl vestavěný krb a byl vybaven pianem. Ústil v prosklenou galerii, ze které mohli cestující obdivovat panorama, které protíná na dvou světadílech Transsibiřská magistrála. Za galerií se pod protikouřovým přístřeškem nacházela vyhlídková podesta s fantaskním kovovým zábradlím.

Kuřárna, přestože zařízená podle ruské varianty Art Nouveau, to znamená s nadměrným orientálním přepychem (opět zlacení a robustní ornamenty), působila dojmem světlé a prostorné místnosti. Když byly rolety vysokých oken vytaženy, záclona z oválného světlíku odstraněna a větráky byly pootevřeny, pronikaly do hnědočerného interiéru svazky modrozelených slunečních paprsků, vystřelované z oblohy i hloubi lesa.

Sluneční paprsky se zapichovaly do arménského koberce, nad kterým se vznášely blýskající se obláčky kouře.

Usedl jsem v rohovém křesle pod zrcadlem. Angličan všechny hostil cigaretami Wild Woodbine. Stevard mi nabídl oheň. Začal jsem kouřit. Vlám a doktor rovněž sáhli do stříbrné tabatěrky inženýrovy; zatímco kapitán Privěžeňskij vytáhl z kapsy dýmku ze světlého dřeva a kožený váček.

Ve světle vytvářel tabákový dým fantasmagorické tvary, měnil se a mihotal. Pohyb, trhnutí a poskakování vlaku – nikterak neovlivňovalo pomalou, hypnotizující pantomimu šedivých obláčků.

„Tam stojí další,“ pokynul Koněšin pohybem hlavy k silně stavěnému muži s asijskými rysy ve tváři a býčím krkem. Muž se opíral o okno a vypadal, že je ponořen do čtení novin.

„A co ti tři z noci? Jedou druhou třídou?“

„Nebo ve služebním voze. Přece nevyhodí cestující jenom proto, aby pro sebe uvolnili místa v Luxu.“

Seděl jsem s nohou přes nohu, s uvolněnou kravatou z hedvábné látky, v rozepnutém saku; kouřil jsem cigarety, sledoval kaleidoskopy světla a kouře. V protilehlém koutě, pod palmou, seděl onen americký inženýr, na kterého v restauračním voze poukázala paní Blutfeldová. Četl knížku a na záložce si co chvíli dělal poznámky; ani jednou nezvedl hlavu. Seděl na konci vagónu, přímo naproti nám, stačilo jen zaostřit oči do dálky, skrze obláčky dýmu, které však tolik nebránily ve výhledu. Slunce všechna zákoutí kužárny neosvítilo, za Američanem byl už jenom stín. Yankee byl vysoký, měl ostré rysy a osmahlou kůži, vlasy (černé, s jedním šedivým pramínkem vlasů na pravé straně) sčesané přímo do stran od středové pěšinky. Z poloprofilu připomínal cikánské patriarchy. Kostnatý podbradek, vystouplý dopředu, měl opřený o pevný límec. Zamyšlen nad knížkou krabatil husté obočí. Ruka v bílé rukavičce se zvedá, aby obrátila list – stín samozřejmě rovněž zvedal ruku. Sledoval jsem ten stín. Pohyb, nehybnost, pohyb, nehybnost, kmitající světlo, „jak je to možné, to není možné,“ přestože se v tom křesle pod palmou nehýbe, a nehýbou se ani paprsky světla, ani okna ve voze nemění svou polohu, ani slunce na obloze, ani vlak na kolejích nezatáčí, přesto ten stín za Američanem na stěně tančí, stejně jako cigaretový dým ve vzduchu, tekutina rozpouštějící se v tekutině, přetéká

od tvaru ke tvaru, ohýbá se a scvrkává, ohýbá se a otéká, hraje si sama se sebou, mihotá se jako odraz na tekoucí vodě.

Stín, nikoliv světlo – stín, jak světlostín, živý negativ negativu – mámivý obraz viděný na dubovém obložení v kuřárně Transsibiřského expresu.

Ve večerním vagónu hrál někdo Chopinovu mazurku na piano, avšak strašně falešně.

„Já si přesto myslím,“ řekl jsem odklepávaje cigaretu do tulipánového popelníku, „že z politického hlediska bude ukončení této války vyhovovat všem. Války obvykle vedou k přelomům, přenášejí národy z jedné éry do druhé, ale tahle válka nevede nikam a nic nemění. Ani ljedňaci v Dumě nijak zvlášť nehorují pro tuto válku; a ottěpelníkům záleží nejvíce na ukončení krize v Asii. Je možné očekávat nerozumné akce ze strany těch nebo oněch teroristů, toto je možné očekávat vždy, nevidím však žádný konkrétní plán, díky kterému by někdo v Rusku získal něco ze smrti knížete Bludského před podepsáním dohody s Japonskem.

...doufat, že válku vyhrají, a ne že zase prohrají jako s Japonskem, a teď revanš, revanš...“

„Ano, ale jádro pudla je v tom, že Rusko ve skutečnosti neumí vést války a neumí ani vítězit!“ usmál jsem se. „Nikdy neumělo! Zkrátka neumí a basta. Je to prapodivný historický fenomén.“ Zvedl jsem cigaretu nad hlavu. „Podívejte se pánové na poslední dvě století, kdy se Rusko stalo evropskou velmocí. Tenkrát daleko více utrpělo válečných ran, než samo rozdalo. Kde jsou její ohromující válečné úspěchy, kde jsou geniální vojevůdci, spanilé jízdy, ze kterých se učí strategii a taktiku kadeti *L'école militaire de Saint-Cyr* a *West Point*? Nejsou. A kolikrát se skoro zázrakem zachraňovalo před fatálně ničivými porážkami? Vzpomeňte na Petra prvního při tureckém obklíčení nad Prutem, téměř již kapitulujícího. Vzpomeňte na Alexandra prvního po Austerlitz a Friedlandu, vojevůdce Dybiču po bitvě u Iganiami, či bitvě o Vávru. Anebo tu poslední tureckou válku: dopadli by jako sedláci u Chlumce, kdyby nebylo Rumunů, kterým potom samozřejmě jako poděkování vzali jižní Besarábii.“

...Rusko má skvělou diplomacii, velice schopnou v umění rozdělovat a rozeštvát, což zavčas rozbíjí veškeré protiruské koalice; má chytré a výřečné agitátory, připravené ve všech metropolích Evropy s neomezenou drzostí hlásat o ruských triumfech

a nadřazenosti ruského světónázoru ve chvílích největšího ponížení a proher. A díky této politice vedené po generace se jí podařilo naočkovat kulturu iracionálního rusofilství nejenom v salonech Paříže, Berlína, Vídně, ale i mezi Ruskem porobených národů: Čechů, Litevců, Poláků. Tady máte vítězství nad vítězství: nestačí porazit, ale ještě k tomu přinutit poražené – ne, ne přinutit, ale zařídit, aby sami přišli líbat bič svého trýznitele.

„...Anglosaská média po masakrech v Kišíněvě to Rusku nesežerou, nesežerou to Židé a západní socialisti, není-liž pravda, *n'est ce pas?*“

Co se vlastně děje se stínem toho člověka? Pokukoval jsem po Yankeem přimhouřenými víčky skrze dým a slunce. Možná že tu nejde o člověka, ale o místo, onen potměný kout soumraku, kam už nedosáhnou paprsky léta. Ale ne: Yankee vstal, kývnul na stevarda, zašel si do salónu pro sklenici vody – otáčel jsem za ním hlavu, sledoval jsem ho zpoza tylové záclony dýmu – kmitající a třesoucí se stín, stín – ne-stín, arabeska oslňujícího světla a světla o něco slabšího, ten živoucí optický fenomén byl Američanovi v patách, obklopoval ho jako pohyblivý sloup horka. Znetvořující obrazy a matoucí pohled. Ale to všechno jemně, subtilně, lehounce, na konturách postavy, na švech tmy. Porozhlédl jsem se po sedících v kuřárně. Yankeeho, sedícího v rohu pod palmou, si nevšímali.

„Možná, že se díváme špatným směrem,“ řekl White-Gessling. „Zapomněli jste, pánové, proč vůbec vypukla tato válka? První konflikt s Japonskem byl o Mandžusko, v Číně se střetly ambice Japonska a Ruska, o Koreu a sféry vlivu – ale podruhé již začalo všechno kvůli ekonomice, kvůli tunguzským nalezištím. No a myslím si, že tím to vše skončí. Na území Ruska se nachází sto procent světových nalezišť tungetitu a zimnazu; Rusko kontroluje všechny obchodní cesty k těmto nalezištím. Můžeme se tedy divit, že Japonci riskovali válku, aby přesunuli dohodové hranice o několik set mil? Tím spíš, když Led, ne Led, to bylo stále ve vzduchu. Po první válce se dokázali vzchopit v roce 1911, ke konci se jim zrovna blížily termíny různých mezinárodních smluv, museli to stihnout dříve, než Spojené státy otevřou Panamský průplav, aby nebyli terčem útoku ze dvou stran. Ale přeci jen, tu a tam, mají na rozhodování vlil lidé z branže. Víte pánové, jak vysoký byl loňský zisk Sibirchožetu?“ odfrknu hlasitě Angličan a vyfouknul dým ke stropu. „Kdo by tedy měl mít zisk ze smrti knížete Bludského? No kdo: konkurenti společnosti Sibirchožet. Poražení v boji o koncese. Oni. To je zisk v řádu desítek, stovek milionů rublů. Nebo: zahraniční firmy, které by ztratily trhy, kdyby se spojila Asie

s Amerikou skrze aljašské magistrály. Dokud trvá válka s Japonskem, stavba se táhne, podnikatelé jsou tedy celkem v bezpečí. Nebo...“

„Chcete tím říct: ne anarchisté a socialisté, ale hamižní kapitalisté?“ usmál se Koněšin.

„Jedno se nevyklučuje s druhým,“ podotkl jsem polohlasem. „Co je jednoduššího než předhodit horkým hlavám Eserů přesnou informaci o čase a místě? No a kdo potom bude hledat tajné udavače? Teroristi se sami přiznají, nezřeknou se svých idejí. Když už vraždit, tak cizíma rukama, pánové, cizíma rukama.“

Doktor se znechuceně zašklebil, poškrábal se na nose, a upravil si brýle.

„Uvažovat tímto způsobem, s každou bombou vrhnutou na sanovníky naivním anarchistou, měli bychom hledat boj mezi ottěpelníky s ljedňaky, konspiraci jednoho syndikátu choladpramyšleníků proti jinému, ambice nějakého ministra nebo velkoknížete...“

„Nemluvě o hádkách v Dumě: zanedlouho budou volby a Struve může ztratit většinu, pokud ztroskotá na mírových jednáních.“

„Ministr války –“

Kapitán Privěžeňskij se bodře rozchechtal. Utichly všechny debaty, i z kulečnickové místnosti vykouklo pár osob. Kapitán si zakryl ústa dlaní. Doktor Koněšin se na něj díval s pozdvihnutým obočím, inženýr White-Gessling – vykolejený.

Privěžeňskij odložil dýmku a zkřížil paže na prsou.

„O čem, pánové, diskutujete,“ zeptal se tiše, pořád ještě s úsměvem, chraplavým hlasem. „Promiňte mi prosím, ale nemohl jsem déle mlčet. Pane inženýre,“ obrátil se k inženýrovi, „ty Vaše ekonomické kalkulace, analýzy střetů zájmů...“

„Co?“ reagoval uraženě Brit. „Co si to...“

„Ne, ne,“ kapitán jen taktak krotl svou dobrou náladu, která však možná nebyla tak docela upřímná. „Máte pravdu, samozřejmě. Tedy – měl byste pravdu, kdyby se jednalo o Velkou Británii. Podívejte se, přihodilo se to, že jsem se ve své ještě docela krátké kariéře stihl seznámit s lidmi z vládních kruhů, stihl jsem se podívat, tak řečeno,

pod palácové koberce... O čem, pánové, diskutujete, pro Kristovy rány!“ kroutil hlavou s ironickým údivem. „Tohle je přece Rusko!“

„...vezmeme to na zřetel, srdečně děkujeme...“

„Nezlobte se prosím, pane inženýre, ale nemáte ponětí o principech, kterými se řídí naše zem.“

“Opravdu?“ odvětil White-Gessling otáčeje druhou cigaretu mezi prsty.

„To není ani tak otázka moci a řízení státu, tak jak to vnímáte. Ještě před několika desítkami let bylo celé Rusko majetkem Gosudara Imperátora, Imperátor ho vlastnil – zemi, bohatství v ní skryté, také to, co roste na zemi, i hory, řeky, jezera, čtvrt světadílu.“ Kapitán Privěžeňskij gestem objal sluncem zalité dálavy mihotající se za okny Expresu. „Vlastnil, tak jako, pánové, vlastníte své hodinky nebo boty. Teprve nedávno laskavě souhlasil s rozdělením na to, co patří jeho Imperátorskému Veličenstvu a Rodině, a na to, co patří Rusku. Nechal si polovinu. Proto tady nemluvíme o Spojených státech amerických, nemluvíme o Francii nebo Velké Británii s jejich *Magna Charta* a parlamenty – toto je úplně jiný druh vládnutí než ten, který můžete znát z těch nejreakčnějších evropských monarchií. Pochopte, pane inženýre: Habsburkové vládnou – Všeruští Imperátoři vlastní.“

„...Pánové, zajisté si představujete, že za rozhodnutími Samoděržavích stojí politické a finanční konflikty. Můj bože. Kdyby tomu tak bylo! Kéž by byly tyto hypotézy o konspiracích a řetězových intrikách pravdivé! Třeba tento vlak, kterým cestujeme, Transsibiřská magistrála. Co soudíte, pánové, jak došlo ke vzniku Mandžuské trasy a počátku první války s Japonskem? Politika? Ekonomické zájmy, co, pane inženýre? Kalkulace zisku z investic? Třeba, že za tím stojí celá ruská strategie kolonizace dálné Asie...? Ha!“

„...Celá pravda začíná tím, že náš Imperátor Mikuláš II. Alexandrovič v dětství i v mládí podlehl hříchu nadměrné onanie. Když se obecná apatie, únava a každodenní unylost rozumu následníka trůnu stávaly čím dál tím viditelnějšími, byli pozváni zahraniční profesoři. Jimi stanovená diagnóza si nakonec našla cestu k uším Jeho Imperátorského Veličenstva, který přikázal vyřešit tento citlivý výchovný problém co nejdříve. Proto staří generálové, tajná rada a dvorní ministři po dlouhých konzultacích zvolili mnohokrát ověřenou metodu: je zapotřebí dát možnost ventilovat mužský instinkt mládence přirozeným způsobem. Proto byly při různých příležitostech přiváděny

k careviči Mikuláši Alexandroviči urozené krasavice, převážně dcery z rodin blízkých dvoru. Záhy si carští poradci gratulovali k úspěšnému plánu, protože carevič poznal opravdu rychle, který hřích chutná lépe a zcela zahodil jeden hřích ve prospěch druhého – rychle se však ukázalo, že ani v tom nezná míru a propadl hluboké závislosti. A přece má tato věc velkou politickou váhu, protože by nemělo být nic překážkou pro budoucí alianci s jinou mocností skrze moudrý manželský svazek Imperátora. A tak vznikl nový bohlelav pro tajné poradce a emeritní generály: aby všechny románky Mikuláše Alexandroviče zavčasu rozbíjeli, než se do své vyvolené nadmíru zamiluje a probudí své city. Dokud se totiž carevič toulal s Velkoknížetem Sergejem Alexandrovičem po petěrburských krčmách a domech luxusních prostitutek, nepředstavovalo to velkou hrozbu. Ale záhy se výdaje začaly zvyšovat: takže za to, že mademoiselle Majtlevna ukončila vztah s nástupcem trůnu, zaplatila císařovna rodině Majtlevů tři sta tisíc rublů, a to, když zakoupila za několikanásobně vyšší cenu jejich nemovitost na Peterhofské třídě. A bylo hůř. Carevič se dále zbláznil do baletky Krzesiínské. Když se dozvěděl Gosudar Imperátor, že je ona Krzesiínská Polkou, a je schopna příštího Imperátora přetáhnout skrze postel z pravoslavi na víru římskokatolickou, propadl zoufalství. Bylo vydáno nařízení, které mělo za cíl vyhostit krásnou baletku z Petěrsburgu úřední cestou, a s tímto nařízením byl vyslán ke Krzesiínské vrchní petěrburský komisař, generál Gresser. Krzesiínská zdvořile přijala Gressera, přečetla si nařízení, a pozvala generála do budoáru – a kdo je v budoáru? Carevič Mikuláš Alexandrovič. On se nikterak nerozpakoval, roztrhal nařízení, a ukázal generálovi Gresserovi dveře. Zde již všichni dvorní rádcové pochopili, že budoucnost Impéria je ohrožena. Jestliže od Mikuláše Alexandroviče nelze odehnat milostná pokušení, je nutno od nich odstříhnout samotného Mikuláše Alexandroviče. Jak to udělat? Tak, že byl posazen na loď a poslán na cestu kolem světa. Ale loď není monastýr, carevič není mnich. O ostudném a nemravném chování careviče v průběhu plavby na palubě křižníku Pamjať Azova psaly prý noviny po celém světě; Jeho Imperátorské Veličenstvo se dozvíдалo pouze ty informace, které mu byly předány. Poblíž Indie přerušil plavbu Velkokníže Jiří, který cestoval společně s Mikulášem Alexandrovičem; do vlasti se vrátil polámaný, s rozbitou hrudí a jen tak tak živý. Co se ukázalo: v průběhu jedné z pitek na lodi se vysoce urození opili do té míry, že je napadaly ty nejdivočejší myšlenky, takže se kníže Jiří vsadil s řeckým knížetem, kdo vyšplhá výše na stěžeň. Řek vyhrál; Jeho Výsost kníže Jiří spadl z výšky, jenom díky božímu zásahu nebo pijáckému štěstí si nezlomil vaz. Příští zastávkou plavby mladého nástupce trůnu před Vladivostokem, kde se měl zúčastnit oslav zahájení stavby Transsibiřské magistrály, bylo Japonsko. Je jasné, že pokaždé když dědic Impéria vstoupil

na břeh, doprovázely ho velké manévry bezpečnostních složek; pánové, víte, v jakém strachu z atentátníků žije panovnická rodina. Jinak tomu nebylo ani tehdy, kordon měl sloužit k tomu, aby omezil samostatný pohyb careviče. Bylo to ale k ničemu, stejně jako armáda japonských policistů v ulicích. Na zpáteční cestě od jezera Biwa do Kjóta se na něj vrhnul, ne nějaký nahodilý chodec, protože takoví se v zorném poli dozajista vůbec nevyskytovali, ale jeden agent, z policejního kordonu, určený pro ochranu významného hosta, fanatik, vychovaný v nacionálních idejích. Zaútočil by na careviče již při první příležitosti, ale nedokázal ho odlišit od ostatních cizinců. Pomohlo mu až tetování, které si Jeho Výsost Mikuláš Alexandrovič nechala udělat v Nagasaki, když se spolu s řeckým princem bavili v tamějších nevěstincích. Japonský tisk popisoval tento výtvar na pravé ruce careviče v detailech: drak se žlutými rohy, rudým břichem. Podle toho bláznivý samuraj poznal ruského nástupce trůnu. Než byl zpacifikován, stihl svým mečem dvakrát seknout Mikuláše Alexandroviče; carevič se dal na útěk, ale kdyby nebylo bambusové hůlky řeckého knížete, už by nežil, to je jisté. Oba seky zasáhly hlavu. Záhry na to se ale rány ukázaly jen jako povrchové: už po několika dnech se budoucí Imperátor postavil na nohy, zůstala jen jizva, která mu příliš na kráse neubírala. Od té doby ale Jeho Výsost Mikuláš Alexandrovič trpí různými psychickými potížemi. A ty postupem času zesilují. Náš Imperátor například všude vidí pavučiny a pokouší se je sundat, služebnictvu přikazuje odstraňovat je z pokojů a chodeb. Japonský meč poznamenal Nejjasnějšího Pána na celý život – strašné migrény, halucinace, deprese, apatie a rozumová unylost ho vystavují na pospas šarlatánům, spiritistům, mesmeristům, mystikům a svatým pomatencům. Počínaje pére Philippem, který měl zařídit, že císařovna porodí nástupce trůnu a vyvolával na požádání duchy předků Mikuláše Alexandroviče, aby mu diktovaly státní politiku, a z kterého se nakonec vyklubal marseillský holič – přes Pannu Galatskou, která předpovídala Imperátorovi výsledky válek – a konče nesmrtelným Rasputinem.“

4. Závěr

Tato překladová práce byla v mnoha ohledech náročná, mé jazykové a překladové schopnosti však neskutečným způsobem obohatila. Překlad literárního textu je jedním z nejnáročnějších úkolů překladatele, ne-li tím vůbec nejtěžším. Nejdůležitějším kritériem takového překladu je bezesporu autorský záměr, tedy správně přenést myšlenku originálu do cílového jazyka. Ruku v ruce s tím jdou frazeologismy či transkripce. Frazeologismy častokrát v doslovném překladu znamenají něco zcela odlišného, než je originálem zamýšleno. V mnoha ohledech to mou jazykovou stránku obohatilo jak z hlediska češtiny, tak z hlediska polštiny.

Transkripci jsem se v celé bakalářské práci věnoval nejvíce. Vzhledem k tomu, že v knížce vystupují postavy mnoha národností, kupříkladu Poláci, Rusové či Angličané, jejich jménům bylo zapotřebí věnovat velkou pozornost. Překlad tohoto románu je samozřejmě zacílen na českého čtenáře. Z toho důvodu bylo zapotřebí najít způsob, jakým správnou výslovnost českým čtenářům přiblížím ideálně. Tento nelehký aspekt překladu ještě umocňuje fakt, že autor této knížky je polské národnosti, a snažil se ve své podstatě o totéž, o co já – tedy o přiblížení ruských či anglických výrazů polskému čtenáři. Ze všeho nejdříve bylo tedy nezbytné vrátit se do originálního jazyka, ze kterého jména pocházejí, a teprve poté tyto tvary převádět do češtiny.

Jak jsem již zmínil, kniha je velmi multikulturní, pakliže hovoříme o původu postav. Zajímavým aspektem překladu tak byly typické fráze, se kterými dané postavy často vystupují. Nástroje, které Jacek Dukaj v souvislosti s postavami používá, jsem se rozhodl zachovat a tyto fráze, které jsou mnohdy všeobecně známe, jsem nepřekládal.

Výsledný překlad tak zachovává nejen originální myšlenku, ale i nástroje, pomocí kterých autor rozlišuje postavy, taktéž jejich původ. Závěrem mohu říct, že jsem velmi rád za téma, kterému jsem se rozhodl věnovat. Tato práce mé jazykové dovednosti opravdu velmi obohatila.

5. Strzeszczenie

Celem pracy jest ukazanie dokładności tłumaczenia powieści *Lód* Jacka Dukaja. Najważniejszym aspektem pracy jest jak najlepsze przeniesienie myśli autora na język czeski. Praca koncentruje się na transkrypcji antroponimów. W publikacji znajdują się również analizy toponimów, idiomów oraz środków stylistycznych wykorzystanych przez autora do opisu bohaterów. Praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym rozdziale zatytułowanym wstęp są poruszane cele i metodologia pracy. Drugi rozdział dotyczy analizy tekstu powieści, jej tłumaczenia oraz komentarzy dotyczących transkrypcji, toponimów, rusycyzmów oraz innych środków stylistycznych. Trzeci rozdział, który jest najobszerniejszą częścią pracy, poświęcony jest tłumaczeniu. Kluczowe dla pracy były konsultacje językowe z rodzimymi użytkownikami języka polskiego i rosyjskiego.

6. Bibliografie

1. DUKAJ, Jacek. *Lód*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007. ISBN 9788308039854
2. GRIGOVÁ, Marie, K problematice převodu toponym mezi češtinou a polštinou – exonyma a endonyma, Ostrava, 2021. ISSN 1803-5663 (print), ISSN 2571-0281 (online)
3. HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*, ISV – Institut sociálních věcí 2003. ISBN: 80-86642-13-5
4. LEMANN, Natalia. PODobni – NiePODobni. Muza dalekich podróży Teodora Parnickiego i *Lód* Jacka Dukaja jako przykład dwóch sposobów alternatywizacji historii. *Porównania*, 2012, Vol. X, ISSN: 1733165X
5. SINGH, Simon. *Kniha kódů a šifer*, Dokořán, 2009. ISBN: 978-80-7363-268-7

7. Elektronické zdroje

1. Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 7. 12. 2021. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=dostojevskij>>.
2. Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 7. 12. 2021. Dostupné z <<https://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=yankee>>.
3. Selské povstání r. 1775 [online], poslední aktualizace 23. 1. 2020 v 07:14 [cit. 7. 12. 2021], Wikizdroje. Dostupné z <https://cs.wikisource.org/wiki/Selsk%C3%A9_povst%C3%A1n%C3%AD_r._1775>

8. Anotace

Autor: Dominik Folwarczny

Název bakalářské práce: Komentovaný překlad vybrané části románu *Lód* Jacka Dukaje

Anglický název práce: An Annotated Translation of a Selected Part of the Novel “Lód“ by Jacek Dukaj

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Jeništa, Ph.D.

Počet znaků: 73 606

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 8

Klíčová slova: polsko-český překlad, translatologie, literatura fantasy, současná polská literatura.

Tato práce je zaměřena na literární překlad na materiál románu *Lód* Jacka Dukaje. Vzhledem k mnoha jazykovým anomáliím, které v běžné češtině neznáme, je tento překlad atypický. Překlad si klade za cíl co možná nejpřesněji přenést myšlenku z originálního jazyka do cílového. Skládá se ze tří hlavních částí, druhá kapitola se zaměřuje na podrobnou analýzu, což zahrnuje především transkripci v souvislosti s antroponymy, dále toponyma, exonyma, rusismy, frazeologismy, archaismy a cizí slova. Kompletní analýza, rovněž i překlad, si vyžadovaly konzultace s rodilými mluvčími. Poslední kapitola obsahuje kompletní překlad vybrané části románu *Lód*.

This work is focused on literary translation on the material of the Polish novel “Lód“ by Jacek Dukaj into Czech. Due to many language anomalies that we do not know in ordinary Czech, this translation is atypical. The translation aims to transfer the idea from the original language to the target language as accurately as possible. It consists of three main parts, the second chapter focuses on a detailed analysis, which includes mainly transcription in connection with anthroponyms, then toponyms, exonyms, Russisms, phrases, archaisms and foreign words. Complete analysis, as well as translation, required consultation with native speakers. The last chapter contains a complete translation of a selected part of the novel “Lód“.